

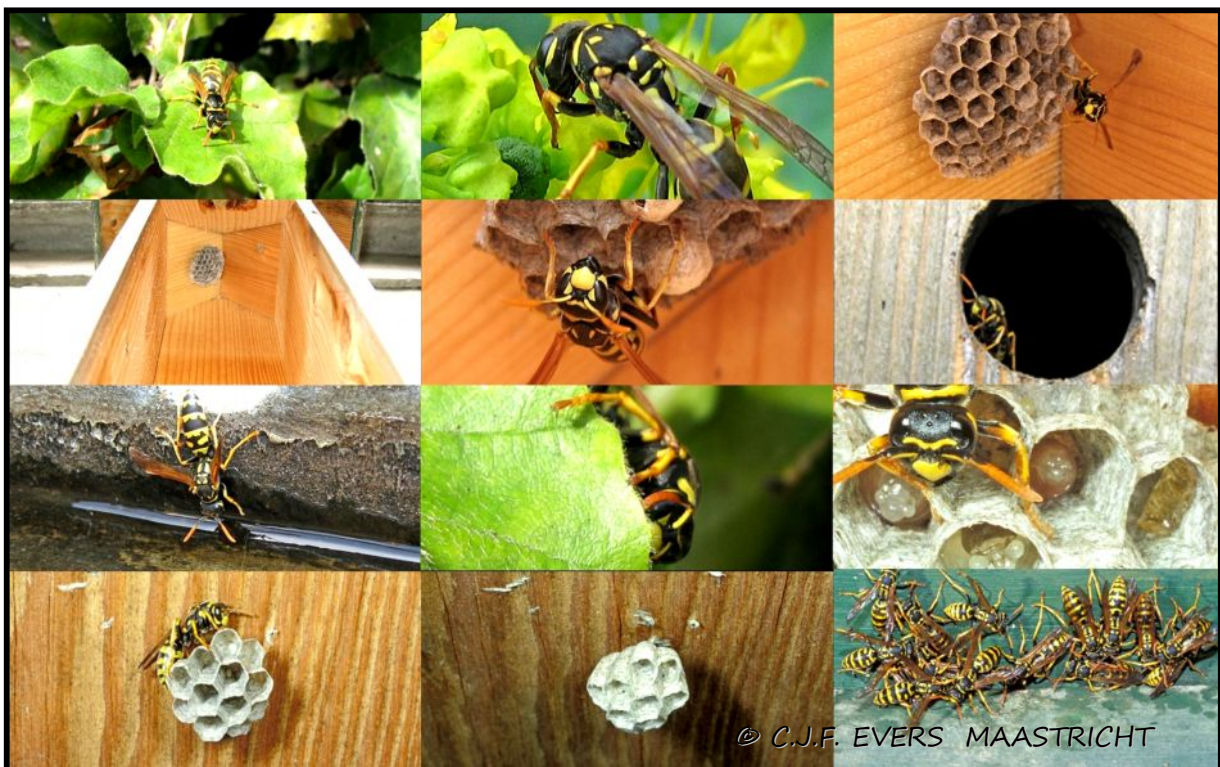
FRANSE VELDWESP/POLISTES DOMINULUS
VELDWESP

GALLISCHE FELDWESPE (D)
FELDWESPE

YELLOW PAPERWASP
EUROPEAN PAPERWASP (GB)

POLISTES GAULOIS (F)

Deze sociale wesp wordt steeds vaker in Nederland gesignaleerd. Zij hebben een sociale levenswijze en leven in een volk van soms wel meer als honderd individuen. Het grote verschil tussen de Franse veldwesp en de "limonade" wespen die wij kennen is dat zij totaal geen overlast bezorgen en een open nestbouw hebben. Daardoor zijn zij goed te observeren.

Van oorsprong komt de Franse veldwesp een stuk zuidelijker voor en de naam zegt het al, in Frankrijk. De eerste meldingen in Nederland stammen uit de dertiger jaren van de vorige eeuw. Door de klimaatsveranderingen de laatste jaren (hoewel het in 2007 en 2008 relatief koud en nat is geweest) komen zij nu ook een stuk noordelijker voor. Sinds de jaren negentig is deze wesp door broeder Vergilius Lefeber waargenomen in de

tuin van de Beyart, een religieus verzorgingsoord in het centrum van Maastricht.

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

Afb.1 Limonade- of papierwesp, leeft in een volk, is net gestart met een nest. Deze wespen kunnen voor veel overlast zorgen.

Afb.2 Metselwesp met bolletje klei in de kaken. Een solitair levende wesp, die nauwelijks opgemerkt wordt. Vermoedelijk ancistrocerus spec.

Afb.3 Franse veldwesp, leeft in een volk en leidt in Nederland een verborgen leven. Goed van andere wespen te onderscheiden door de oranje voelspriet en lange poten.

Omdat de Franse veldwesp in Nederland een verborgen en onopvallend leven leidt heeft Vergilius nooit een nest kunnen ontdekken. Toen ik hem in 2002 vertelde (hij had net een hersenbloeding overleefd) dat er in het moestuincomplex van de Hoafdabbers (een tuindervereniging in Maastricht) een wesp met oranje voelspriet zat die met een nest bezig was,

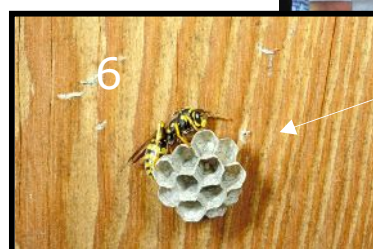
© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

Afb.4 Op het moestuincomplex van de Hoafdabbers in Maastricht heb ik in 2002 het eerste nest in Maastricht van de Franse veldwesp ontdekt. Deze wesp werd al eerder waargenomen door broeder Vergilius Lefeber, een nest heeft hij nooit kunnen vinden. De Franse veldwesp leeft in Nederland verborgen en onopvallend. V.l.n.r. Miel Hekkers, Alice Weltens, Vergilius Lefeber

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

Afb.6 Het prille begin van een nest. Via de achterkant bebroedt de wesp bij koude de eitjes. Het stichten van een volk doet deze koningin in het begin in haar eentje, totdat de eerste werksters uitkomen.

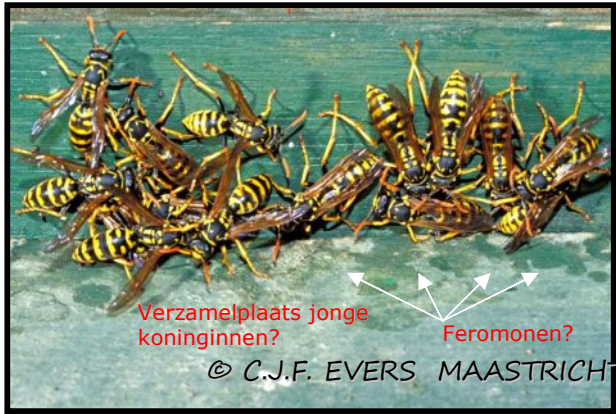
Afb.5 Vergilius Lefeber bekijkt bij 30°C het nestbegin van de Franse veldwesp in de gereedschapskist van Miel Hekkers.

wilde hij dat graag zien. Wij hadden daar ook een perceel om groenten, bloemen en kruiden te kweken. Op een gegeven moment zegt mijn tuinmaat Miel, "Cor, kom eens kijken wat er in mijn gereedschapskist zit, weet jij wat dat is?" Omdat ik dezelfde wesp al eens op mijn zaadvenkel in de moestuin had zien vliegen en daar met Vergilius ook al eens contact over gehad had kon ik hem vertellen dat het een Franse veldwesp was. Miel was er erg fier op dat hij zo'n bijzondere wesp in zijn gereedschapskist had en hij zorgde er dan ook goed voor. D.w.z. voorzichtig de deksel openmaken en als het koud was de deksel dicht houden. Dankzij deze zorg is het nest tot bloei gekomen en zijn er nieuwe koninginnen voor het daarop volgende jaar uitgevlogen. Daardoor heb ik ook de mogelijkheid gekregen om de "opkomst en ondergang van een veldwespennest" te volgen en te fotograferen. Zolang het nest groeide heb ik het bijna wekelijks gefotografeerd en iedere tuinder wist ondertussen wel dat Miel iets bijzonders in zijn kist had. Het was, voor zover ik kon zien ook geen enkel probleem voor de veldwespen als het deksel openging. Ze keken wel op, maar bleven rustig op het nest zitten. Een keer ben ik gestoken maar dat was mijn eigen schuld. De deksel stond open en ik zat met mijn camera tamelijk dichtbij en dacht opeens, "wat zal er gebeuren als ik eens voorzichtig tegen het nest blaas?". Ik was nog niet uitgeblazen of ik had al een steek te pakken in de hand waarmee ik de camera vasthield. Ik heb toen wel moeten rennen om meerdere steken te voorkomen. Het is duidelijk dat ze niets van "menselijke adem" moeten hebben en dit als gevaar beschouwen. De andere veldwespen die nog op het nest zaten reageerden ook meteen, ze waren onrustig en stressig. Vergilius wilde weten of het een pijnlijke steek was. Dat viel reuze mee, bij lange na niet zo pijnlijk als de steek van een limonadewesp. De hand is ook niet dik of rood geworden.

Tot zover de beeldserie "Opkomst en verval van een Frans veldwespenest" in 2002 te Maastricht. De nieuwe koninginnen zijn opgegroeid, het volk valt uit elkaar en de werksters zullen spoedig sterven. De beelden spreken voor zich en hebben geen verdere uitleg nodig.

Enkele merkwaardigheden aan het nest die mij opgevallen zijn.

Toen de eerste werksters waren uitgekomen kon ik de koningin niet meer onderscheiden van de werksters. Ze waren allemaal even groot en het uiterlijk was ook hetzelfde.

Afb.6 De koningin heeft hulp gekregen. De eerste werkster is geboren. Wie is de koningin?

Afb.7+8 De koningin is niet meer te onderscheiden van de werksters. Op afb.8 lijkt rechtsboven de koningin te zitten. Maar dat is lang niet zeker.

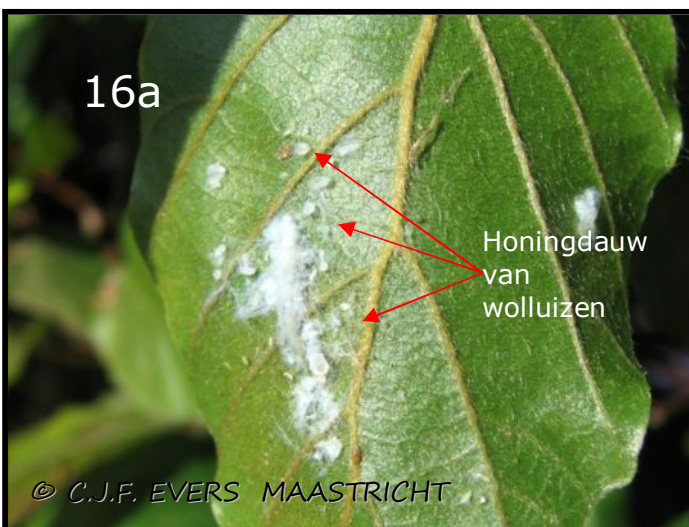
Als je de beelden van het nest goed bekijkt zul je ontdekken dat er in sommige lege cellen een soort transparante "druppel" hangt. Lang heb ik erover nagedacht wat dit zou kunnen zijn. Het zou interessant geweest zijn om op zo'n druppel gaschromatografisch onderzoek te doen om de chemische samenstelling vast te stellen. Helaas staan die middelen niet tot mijn beschikking. In eerste instantie dacht ik aan gefermenteerde dierlijke eiwitten (wespen hebben immers tijdens de groei dierlijke eiwitten nodig, later als zij volgroeid zijn alleen nog suikerhoudende vloeistoffen) Jaren later, ook door de observatie van een Franse veldwesp in onze tuin aan huis, denk ik een antwoordt gevonden te hebben. Onze haagbeuk heeft elk jaar last van wolluis, deze haagbeuk kan ik niet behandelen (chemisch) omdat een behangersbij/blad-snijder (zie elders op deze site) er haar nestmateriaal komt halen. De wolluis scheidt een zoete stof uit, imkers noemen dit honingdauw.

Afb.9-12 Een werkster van de Franse veldwesp is op zoek naar honingdauw, een zoete afvalstof van luizen. In dit geval wolluis. Deze bevindt zich aan de onderkant van het beukenblad. Zij voelt en ruikt met haar voelsprietten of er wolluis aanwezig is.

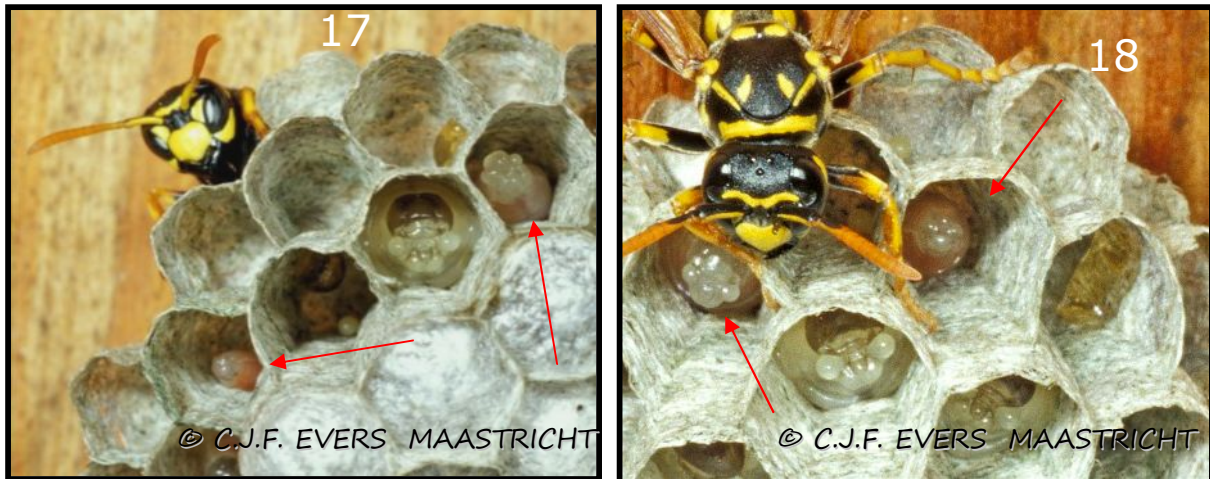
Afb.13-16a Gevonden! Vaak hangen de druppels honingdauw aan het blad. Heeft zij genoeg gevonden en opgezogen wordt dit naar het nest gebracht.

Deze honingdauw bevindt zich net zoals de wolluis aan de onderkant van het haagbeukblad. Het plakt als een druppel tegen het blad. Limonade- en Franse veldwespen komen aan de haagbeuk deze zoete afscheiding verzamelen. En dit zouden dan wel eens die druppels kunnen zijn die in de lege

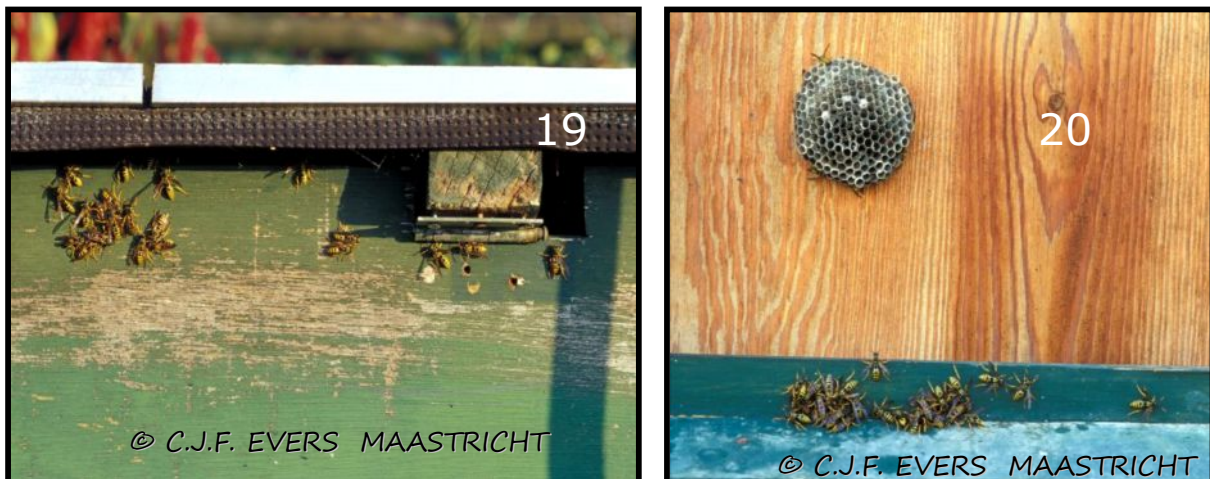
cellen van het veldwespennest te zien zijn. Het lijkt wel een voorraadpotje waaruit geput wordt als het te slecht weer is om uit te vliegen, zoals de hommels dat doen. Of de veldwespen dit aan de larven voeren weet ik niet maar het lijkt me wel waarschijnlijk. De larven hebben elke dag voedsel nodig. Dierlijke eiwitten gaan snel tot ontbinding over en kunnen niet opgeslagen worden.

Een andere merkwaardigheid die ik gezien heb is dat sommige larven een rozeachtige lijf krijgen als ze opgroeien.

Afb.17,18 Sommige larven zijn roodachtig gekleurd. Wat de betekenis daarvan is of welke functie dat heeft is mij niet bekend.

Tegen het einde en uit elkaar vallen van het volk verzamelden zich een aantal Franse veldwespen aan de nestingang van de kist (waren dit de nieuwe koninginnen?). Zij scheidden ook een vloeistof uit. Iets later heeft dit groepje zich weer in tweeën opgesplitst. Het nest was verlaten, er bevond zich alleen nog

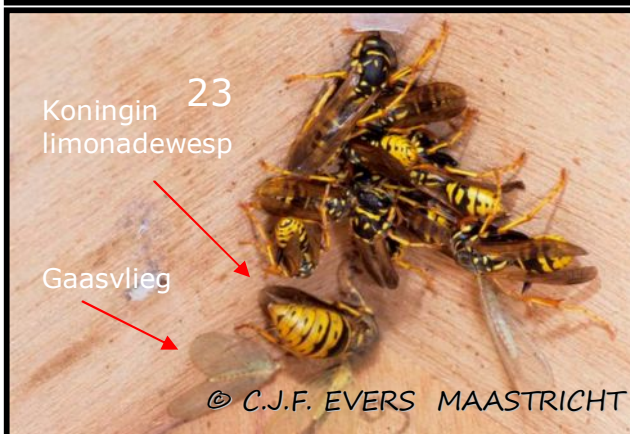
Afb.19,20 Het nest van de Franse veldwesp valt in augustus uit elkaar. Jonge, onbevruchte koninginnen verzamelen zich voor de nestingang. Een enkele cel moet nog uitkomen. Weldra is het nest verlaten. De nieuwe koninginnen maken dan een bruidsvlucht, daarna zoeken zij een plek om te overwinteren.

een enkele afgesloten cel die uiteindelijk ook nog is uitgekomen. De verzamelplek buiten aan de kist is ook verdwenen, de nieuwe "koninginnen" zijn uitgevlogen. De cirkel is rond en wat ik noem "opkomst en ondergang van veldwespenvolk" heeft meer betrekking op de werksters. De nieuwe koninginnen maken eerst nog een paringsvlucht en

overwinteren daarna op een beschutte plek. In het voorjaar stichten zij op een warme plek weer een nieuw volk.

Ontmoetingen na 2002

In de jaren die daarna volgen ben ik de Franse veldwesp nog regelmatig tegengekomen. Onder andere bij de schoonmaak van de vogelnestkasten op O.B.S. De Kring, waar "natuurouders" bij het openen van een nestkast op een groep Franse veldwespkoninginnen stootte die er samen overwinterden met enkele gaasvliegen. Omdat het koud was (nog geen vorst) bleven ze bij het openen van de nestkast stil zitten. Zodoende kon ik ze goed fotograferen.

Afb.21-23 Tijdens een vogelnestkast controle laat in de herfst werden op o.b.s.De Kring een stuk of 30 overwinterende Franse veldwespkoninginnen ontdekt. Door de koude waren zij traag en reageerden zij nauwelijks. Een stel gaasvliegen en een limonadewespenkoningin overwinterden er samen met de Franse veldwespen.

Of die keer dat de veldwespen aan de vogeldrinkbak in onze tuin water kwamen drinken/halen. Telkens als ze gedronken hadden (waarschijnlijk namen ze ook water mee naar het nest) vlogen ze over de schutting. Door aan de andere kant van de schutting te gaan staan en mijn vrouw "JA!" riep als ze wegvlogen, kon ik de veldwesp toen zij over de schutting vloog

Afb.24-25 Omdat de Franse veldwespen aan de vogeldrinkbak water kwamen halen is het ons gelukt het nest te traceren. Het bleek bij de achterburen onder het raamkozijn op de eerste verdieping te zijn. Het is naar het zuid-oosten gericht. 's Ochtends om 06.00 uur schijnt de zon er al op. Rond het middaguur moet die bruine vensterbank al loeiheet geweest zijn. En dan is er koeling nodig. Daar wordt het water voor gebruikt.

volgen tot aan de nestingang. Deze bleek bij de achterburen onder aan het kozijn van het bovenraam te zijn. Het raam ligt naar het zuidoosten gericht en wordt al heel vroeg door de zon beschenen. (De gereedschapskist van Miel lag tamelijk vrij maar de nestingang op het oosten gericht. De vogelnestkast op O.B.S. De Kring hing op het oosten. Toeval?). Om niet steeds het woord wesp buiten te gebruiken en zodoende de burens te verontrusten noemden wij de Franse veldwesp "francaise". Bij het woord wesp gaan bij de meeste mensen de haren overeind staan. In veel gevallen is dat helemaal niet nodig. Het zijn met name de "limonadewespen" die voor overlast zorgen.

Enkele jaren geleden ontdekte ik in een nestkast(naar het zuid-oosten gericht) van onze tuin een Franse veldwesp die met een nest bezig was. In de literatuur over veldwespen staat beschreven dat bij het starten van een nest mogelijk meerdere veldwespkoninkinnen samen aan het nest bouwen maar er uiteindelijk een dominant is en de rol van eierleggende koningin op haar neemt. Ik heb dit fenomeen niet waargenomen bij de twee nesten die ik van meet af aan heb kunnen zien. Het was een vogelnestkast die ik voor een Euro op een snuffelmarkt gekocht had. In het begin "groeide" het nest gestaag, er waren enkele werksters uitgekomen. Mijn teleurstelling was groot toen ik enkele keren voorzichtig de nestkast opende maar er geen veldwesp te bekennen was. Het nest was verlaten. Zou ik dan teveel gefotografeerd hebben was mijn eerste gedachte...? Toen ontdekte ik de overleden koningin op de bodem van de nestkast naast stukjes mos. Zou het een mees geweest zijn,

Afb.26-30 Wat in het begin een successtory leek te worden is geëindigd in een drama. Nadat de eerste werksters waren uitgekomen is het leven in het nest achteruit gegaan. Opeens was het nest verlaten. Weken later ontdekte ik de (vermoedelijke koningin) dode veldwesp op de bodem van de vogelnestkast. Wat is er gebeurd?

die er een nest wilde bouwen en de koningin gedood heeft? Of was zij ziek? Vragen waar ik geen antwoord op heb.

De laatste waarneming in onze tuin is van 2007 toen Franse veldwespen regelmatig de honingdauw (luisuitscheiding) van de wolluizen op de haagbeuk in de tuin verzamelden. Zie pag. 8 en 9.

In 2008 tijdens een korte vakantie in Trier ontdekte ik bij een bezoek aan de Romeinse villa Borg, waar de "Römertagen" in volle gang waren massaal Franse veldwespen op de wijnruit. Een kruid dat daar o.a. in de Romeinse kruidentuin staat.

Afb.31-32 Römertagen bij de Romeinse villa Borg, li. Exercitie en re. een Romeinse bakker.
 Afb.33 In de Romeinse kruidentuin van hetzelfde complex vloog massaal de "Gallische Feldwespe" op de wijnruit. Dit gerestaureerde Romeinse landgoed nabij Trier is zeer zeker een bezoek waard.
 Afb.34 Historisch gereconstrueerde Romeinse kruidentuin in villa Borg.

Samenvattend zou het heel goed mogelijk kunnen zijn dat Vergilius Lefeber geen nest heeft kunnen ontdekken van de Franse veldwesp omdat de nesten hier in Nederland niet aan de openlucht maar in beschutte, warme en overdekte holle ruimtes gemaakt worden. Het is hier, in vergelijking met Frankrijk, nog te koud om zo vroeg in het jaar in de openlucht een nest te bouwen. Wespen zijn warmte minnende insecten.

Link www.villa-borg.de

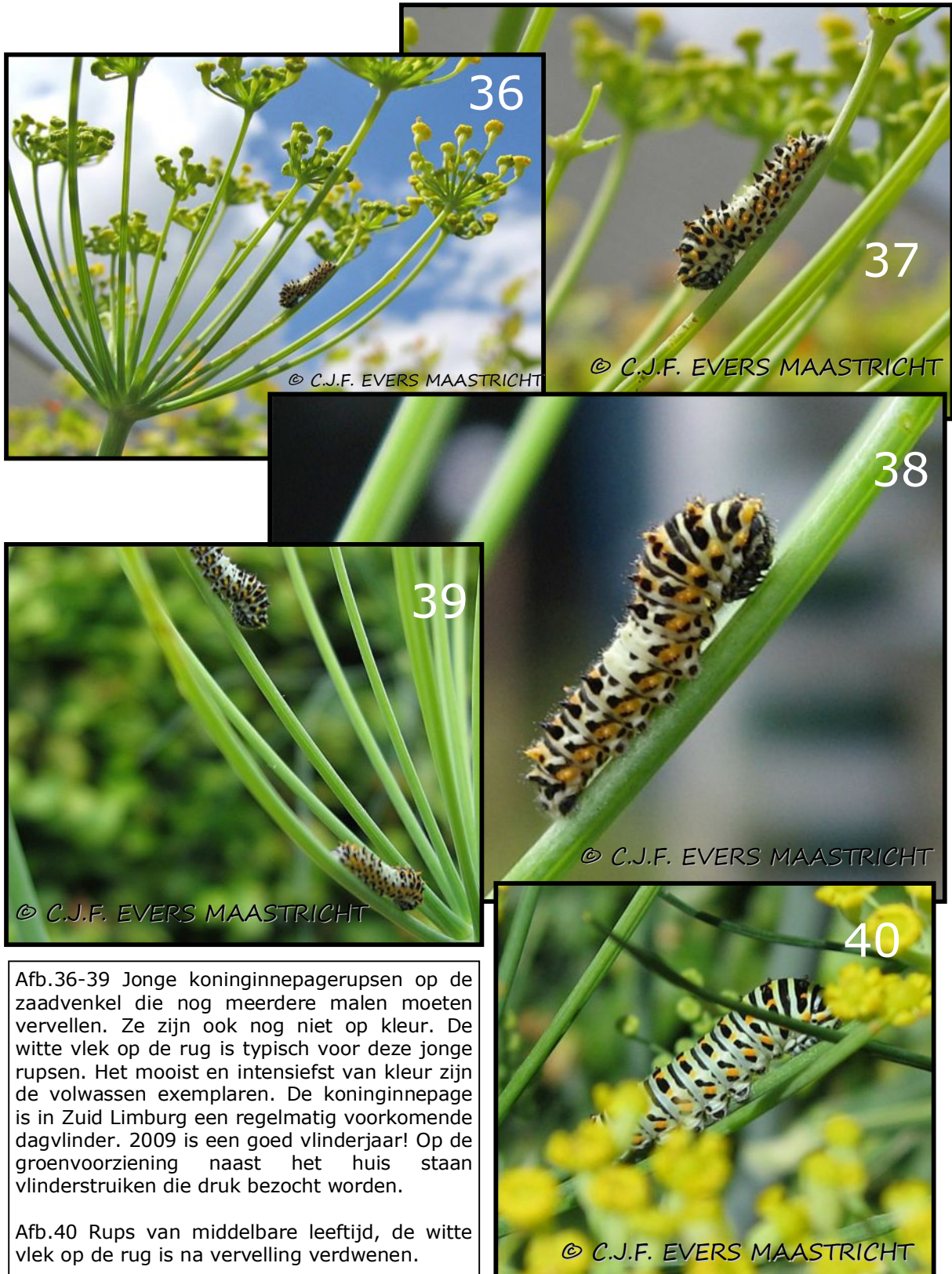
In 2009 blijft de veldwesp een rol spelen. Ook dit jaar is het weer de Franse veldwesp. In juni zag ik vanuit de keuken een koninginnenpage eitjes afzetten op de zaadvenkel. Bij een controle enkele weken later bleken er inderdaad kleine rupsen op te zitten. Er waren acht kleine rupsjes.

Afb.35 Zaadvenkel, een vaste plant voor de kruidentuin. Het is voor koninginnenpages die ook op de zaadvenkel zijn groot geworden de waardplant. Aan de keukentafel gezeten zag ik een koninginnenpage op de zaadvenkel eieren afzetten. Enkele weken later bleken er inderdaad acht pagerupsjes te zitten. Omdat de nektarklieren van de schermbloemen aan de oppervlakte liggen is deze nectar voor veel insecten (met een korte tong) beschikbaar. Op de achtergrond is de solitaire bijen- en -wespennestwand zichtbaar.

De weken die daarna volgden groeiden de rupsen gestaag. Zij vervelden en werden groter en steeds vetter. Op een dag in juli bleken er na een telling drie rupsen verdwenen te zijn. Zouden zij zich verwijderd hebben en op zoek zijn gegaan naar een geschikte plek om zich te verpoppen en te overwinteren? Opeens landde er een Franse veldwesp op het bloemscherm van de zaadvenkel en likte aan de nectar. Bij veel schermbloemige kruiden liggen de nektarklieren aan de oppervlakte. Zodoende is deze beschikbaar voor insecten met een korte tong. Na enige tijd stopte de Franse veldwesp en begon zij rond de plant te vliegen. Het leek wel of zij op zoek was. Nou moet u weten dat veldwespen miserabele vliegers zijn. Zij kunnen niet goed sturen, zijn traag en de poten blijven langs het lichaam hangen. Opeens stopte zij bij iets dat leek op vogelpoep en was daarmee drukdoende mee bezig. Nader bekeken bleek het een (ge)dode koninginnenpagerups te zijn die helemaal open lag. Na enige tijd vloog zij weg en kwam even later weer terug. Zij vloog op de grond naar een bruine plek die ze onderzocht. Dat bleken de overblijfselen van nog een pagerups te zijn. Toen was het opeens duidelijk waar de andere rupsen gebleven waren. Zij waren voedsel geworden voor de Franse veldwespenlarven. Een volwassen wesp eet

geen dierlijke eiwitten meer. Alleen als wespenlarve. Wat nu? We hebben toen besloten een net, i.c. glasgordijn over de plant te plaatsen. Van de acht rupsen zijn er nu nog vier over. Als zij zich aan de zaadvenkel verpoppen zullen wij ze veilig laten overwinteren zodat zij volgend jaar kunnen uitvliegen.

Afb.36-39 Jonge koninginpage rupsen op de zaadvenkel die nog meerdere malen moeten vervellen. Ze zijn ook nog niet op kleur. De witte vlek op de rug is typisch voor deze jonge rupsen. Het mooist en intensiefst van kleur zijn de volwassen exemplaren. De koninginpage is in Zuid Limburg een regelmatig voorkomende dagvlinder. 2009 is een goed vlinderjaar! Op de groenvoorziening naast het huis staan vlinderstruiken die druk bezocht worden.

Afb.40 Rups van middelbare leeftijd, de witte vlek op de rug is na vervelling verdwenen.

41

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

42

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

43

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

44

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

45

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

46

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

Afb. 41-42 De rups nog is nog niet volledig op kleur. Het liefst eet ze van de schermbloemen.

Afb.43 Twee rupsen in een schermbloem. Zweefvliegen (blinde bij) zitten ook massaal op de bloemen van de nektar te "snoepen".

Afb.44 Een Franse veldwesp en een hongerwesp eten ook van de nektar die bij de zaadvenkel op de bloem ligt en zodoende voor veel insecten gemakkelijk bereikbaar is.

Afb.45-46 De rups is bijna volwassen en zal binnenkort een geschiktere plek zoeken om zich te verpoppen. Daar zal zij dan overwinteren en volgend voorjaar/zomerbegin uitkomen.

Afb.47 Tijdens een telling ontdekte ik dat er nog maar 4 rupsen in de zaadvenkel zaten. Op dat moment vloog een Franse veldwesp al zoekende op "iets" dat leek op een vogeldrol. Van nabij bekeken was het echter een dode koninginwesp.

Afb.48,49,50,52 Een werkster van de Franse veldwesp is bezig dierlijke eiwitten te verzamelen. Het leek erop dat er slechts een exemplaar en het steeds dezelfde wesp was die dit deed. Het lijkt erop dat de Franse veldwespen solisten zijn wat betreft het verzamelen van voedsel voor de larven. Er wordt onderling (dat blijkt, anders waren er meerdere werksters komen halen) geen informatie doorgegeven zoals bijv. de honingbijen dat doen.

Afb.51 Zeg nou zelf, lijkt dit niet op vogelshit? Niet alles is wat het lijkt te zijn. Dit zijn de overblijfselen van een koninginwesp die enkele dagen eerder ten prooi is gevallen aan de Franse veldwesp. Tijdens deze observatie bezocht zij deze plek op de grond meerdere malen. Dode dierlijke eiwitten bederven heel snel. Waarschijnlijk kunnen deze eiwitten in het nest niet opgeslagen worden en moeten deze door de opgroeiende larven meteen gegeten worden.

53

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

54

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

55

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

56

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

57

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

Afb.53,54,55 De pagerups dreigt op de grond te vallen. Zij houdt de rups krampachtig vast maar uiteindelijk valt deze naar beneden.
 Op afb.55 zoekt zij de rups die is gevallen.
 Afb. 56,57 Zij heeft de rups weer teruggevonden.

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

Afb.58-59 Om de pagerupsen te beschermen is er rond de zaadvenkel een glasgordijn gespannen.

Afb.60-63 Omdat de koninginnenpagerupsen volwassen en verdwenen zijn (op zoek naar een geschikte plaats om zich te verpoppen) kon het glasgordijn weer opgeborgen worden. Op deze beelden is de Franse veldwesp bezig nectar te verzamelen. Een pagerups heeft zich verpoppt op de stengel van de zaadvenkel. Tot heden is deze groene pop nog niet ontdekt door de Franse veldwesp.

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

© C.J.F. EVERS MAASTRICHT

Afb.64-65 Een pagerups heeft zich verpopt op de stengel van de zaadvenkel. Tot heden is deze groene pop nog niet ontdekt door de Franse veldwesp. Een pop van een koninginnenpage in wording. Het is eigenlijk een ongunstige plek. De zaadvenkel sterft af in de herfst en hetgeen overblijft is een houten stengel. Deze breekt in de winter gemakkelijk af met alle gevolgen van dien.

Afb.66 Zo moet bovenstaande cocon na de gedaanteverwisseling (metamorfose) uiteindelijk worden. Dit is een beeld van enkele jaren geleden, genomen toen een koninginnenpage op zoek was naar een schuilplaats, net voordat er een regenbui losbarstte. Koninginnenpages zijn in Zuid Limburg geen zeldzame verschijning.